

Asia: VN/8915/2024

## **Lausuntopyyntö arviomuistiosta: Työvoimapalveluiden palveluprosessin uudistustarpeet ja yksityisen työnvälityksen mahdollisuus saada tietoja työnhakijasta**

### **Lausunnonantajan lausunto**

#### **Työtarjousten velvoittavuuden lisääminen**

SAK ei näe työtarjousten velvoittavuuden lisäämistä tarpeellisenä eikä olennaisena tekijänä työllisyyden edistämisessä. Työtarjousten lähettäminen tukee työttömien työnhakua ja niitä pitäisi tarjota enemmän, mutta niiden ei tule olla velvoittavia.

Pohjoismainen työvoimapalvelumalli pitää sisällään lähtökohtaisesti neljän työpaikan hakuvelvoitteen kuukaudessa. Tämän lisäksi on tarkoituksenmukaista lisätä työtarjousten määrää. Olennaista on, että työnhakija voi itse päättää mitkä avoimet työpaikat ovat hänen työkokemuksensa ja osaamisen kannalta tarkoituksenmukaisimmat. Tästä syystä SAK ei pidä velvoittavien työtarjousten lisäämistä järkevänä.

Erityisesti osa-aikatyöntekijöiden osalta työtarjouksen velvoittavuuden lisääminen on ongelmallista. Heidän työtuntinsa saattavat vaihdella paljonkin ja on hankala arvioida työntekijän mahdollisuuksia toisen osa-aikatyön tekemiseen ainoastaan työsopimukseen kirjattujen tuntien pohjalta.

Muistiossa todetaan, että osa-aikatyönhakija voisi vapautua velvoitteesta toisen työn tekemiseen, jos olemassa olevan ja uuden osa-aikatyön työsopimusten mukainen työaika ylittäisi 40 tuntia viikossa tai työvuorojen yhteensovitus olisi ilmeisen mahdotonta. Tällöin kysymys olisi siitä, että kyseisellä henkilöllä olisi pätevä syy kieltäytyä työstä työn hakemisen jälkeen. SAK toteaa tämän olevan oikea ratkaisu. Kysymys näissä tilanteissa olisi kuitenkin jälkikäteisestä työn arvioinnista, joka ei poistaisi työtarjouksen velvoittavuutta. SAK painottaa, ettei osa-aikatyöntekijöille tehty työtarjoukset eivät ole aina osuvia, jolloin työntekijällä olisi oltava mahdollisuus jättää työtä hakematta esim. edellä mainittujen syiden vuoksi jo työtarjousvaiheessa. Ongelmaa ei olisi lainkaan, mikäli työtarjoukset eivät olisi velvoittavia.

Monella osa-aikaisella työntekijällä tuntimäärä saattaa olla myös aika korkealla, joten toisen osa-aikatyön tunnit olisivat vähäiset. Tämä saattaa aiheuttaa entistä enemmän vaikeuksia saada tekijöitä tarjolle tuleville lisätunneille. Esimerkiksi vähittäiskaupan myyjistä 24 % tekee viikossa tavanomaisesti 30–34 tuntia töitä. Heillä ei välttämättä ole oikeutta työttömyysetuuteen, jolloin he eivät ole myöskään ilmoittautuneet kokoaikatyön hakijoiksi.

Muistiossa todetaan, että työnantajien on vaikea suunnitella työvuoroja, mutta samalla ei huomioida, miten vaikea työtuntien yhdistely on työnhakijan kannalta. Myös työsuojeluun liittyvät asiat ovat jääneet muistiossa vaille huomiota, kuten esimerkiksi lepoaikojen järjestäminen. Nämä ovat perinteisesti olleet työnantajan vastuulla, mutta nyt nämä siirtyisivät kokonaan yksittäisen työntekijän vastuulle.

SAK haluaa kiinnittää huomiota työkykyongelmien tunnistamiseen työvoimapalveluissa. On tärkeä tarjota riittävää tukea ja neuvontaa näille työnhakijoille sekä tarvittaessa ohjata eteenpäin sote- tai kuntoutuspalveluihin. Ongelma on myös, että sairauspäivärahaan tai kuntoutusrahaan oikeutettuja työnhakijoita on työttömyysturvaetuuden piirissä eikä heitä tunnisteta, jolloin ansiosidonnaiset päivät (niihin oikeutetuilla) kuluvat mahdollisesti hukkaan.

### **Työvoimaviranomaisen kirjallisesta muistutuksesta luopuminen**

Työvoimaviranomaisen lähettämän muistutuksen käyttöönotto oli osa työttömyysturvan seuraamusjärjestelmän uudistamista. Kuten muistiossa todetaan, muistutuksen saaneista asiakkaista 80 prosenttia on muistutuksen saamisen jälkeen menetellyt työttömyysturvalain edellyttämällä tavalla. Tämä osoittaa, että muistutukset ovat toimineet toivotulla tavalla. Ne ovat ehkäisseet myös mm. erehdyksestä tapahtuvia työttömyysetuuden tahattomia menetyksiä.

SAK pitää työvoimaviranomaisen kirjallisia muistutuksia tarpeellisina, eikä kannata niistä luopumista. Muistutusten on todettu aiemman hallituksen esityksen yhteydessä voitavan tulevaisuudessa automatisoida. Tämä työ tulee saattaa loppuun.

SAK katsoo, että työvoimaviranomaisen ennakoiva muistutus velvoitteiden osalta ns. auttamistarkoituksessa olisi hyödyllistä ottaa myös samalla kertaa käyttöön erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien työnhakijoiden mm. maahanmuuttajien näkökulmasta.

### **Nuoret ja velvollisuus hakea opiskelupaikkoja työttömyysetuuden edellytyksenä**

SAK pitää nuorten koulutukseen liittyvän hakuvelvoitteen muuttamista kannatettavana. Koulutus ja siihen liittyvät hakumenettelyt ovat vuosien varrella muuttuneet, mutta näitä muutoksia ei ole huomioitu työttömyysturvan seuraamusjärjestelmässä. Muutostarve on ollut jo pitkään ilmeinen. Muistiossakin viitatussa valtioneuvoston selvityksessä vuonna 2022 todettiin, ettei velvoite ole täysin sovitettavissa viimeaikaisiin koulutuspoliittisiin uudistuksiin.

SAK toteaa hakuvelvoitteeseen liittyvät myös paljon soveltamisongelmia erityisesti työelämässä olevien ja ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa hakevien nuorten kohdalla. Takautuva hakuvelvollisuuden täyttymisen tarkastelu ei heidän kohdallaan toimi.

Koulutuksen hakuvelvoitteen täyttäminen tutkintoon johtavien koulutusten ohella myös muiden opiskelupaikkojen hakemisella olisi tervetullut uudistus. Tällä hetkellä käytössä oleva mahdollisuus sopia hakuvelvoitteesta toisin työllistymissuunnitelmassa ei ole toiminut odotetusti. Yksilöllisen harkinnan käyttö TE-toimistoissa on ollut selvitysten perusteella vallinaista. Nuoria tulee kannustaa positiivisella tavalla myös esim. tutkinnon osien suorittamiseen.

SAK painottaa, että nuorten työttömyysturvaan liittyvää koulutuksen hakuvelvollisuutta ja siihen liittyviä kehittämiskohteita tulisi tarkastella vielä erillisenä kokonaisuutena. Muutokset tulee valmistella kolmikantaisesti.

### **Palveluprosessin uudistaminen (ml. työnhakuvelvollisuus)**

SAK kannattaa palveluprosessin joustavoittamista, mutta ehdotettu uudistustapa sisältää myös riskejä. Uusi malli ei saa olla pelkästään säästökeino. Työvoimapalveluiden laadukas toteuttaminen ja suunnitellun palvelumallin toimeenpano edellyttää riittäviä resursseja – nykyiset resurssit eivät selvästikään riitä. Jatkossa onkin tarve kiinnittää huomiota resurssien riittävyyteen.

On huomioitava, että valtakunnalliset linjaukset ja ohjeistukset ovat riittävän selviä. Yksittäisen virkailijan harkintavannon tulisi perustua yhteisiin linjauksiin. Palveluprosessin uudistamisen ja prosessien normitusten keventämisen tarkoitus on saada aikaan myös säästöjä eikä se onnistu, jos ohjeistus on huono ja linjaukset epäselviä.

SAK pitää olennaisena, että palveluja ja tapaamisia kohdennetaan niitä eniten tarvitseville. Tekoälyn hyödyntäminen on kannatettavaa, mutta sen pitää olla työvoimapalvelujen asiantuntijaa tukevaa, ei velvoittavaa, kuten muistiossakin todetaan. Arkaluontoisten tietojen kohdalla on huolehdittava erittäin tarkasti yksityisyydensuojasta ja tietoturvasta.

SAK suhtautuu erittäin varauksellisesti muistiossa esiin nostettuun tarpeeseen laajentaa työvoimaviranomaisen mahdollisuuksia saada asiakkaiden tulotietoja käyttöön. Muistiossa tätä perustellaan asiakasryhmittelyn ja työllistymistodennäköisyyden arvioinnin parantamiseksi. Kuitenkin jo nyt olemassa olevien asiakastietojen pohjalta tehtyjen data-analyyysien työllistymistodennäköisyyksien luokittelutarkkuutta voi pitää korkeana.

### **Yksityisen työnvälityksen mahdollisuus saada tietoja työnhakijoista**

SAK haluaa muistuttaa, että työntekijöiden tietosuoja on ensisijaisen tärkeä. Tietojen jakamiseen tulee mielestämme aina olla työnhakijan suostumus. Tämä periaate koskee luonnollisesti myös yksityistä työnvälitystä. Työnhakuprofiilin julkaisuun tulisi kannustaa ja omavalmentajalla tulee

lainsäädännöllä antaa oikeudet nähdä työnhakuprofiili. Profiilin julkaisuun ei voida velvoittaa kategorisesti kaikkia työnhakijoita vaan julkaisun tulee olla työnhakijan valinta. On tilanteita, joissa julkaisu ei ole tarkoituksenmukaista.

SAK katsoo, että paras tapa on edetä vapaaehtoisuuden perusteella. Työnhakijoille pitää antaa enemmän ohjausta profiilin luonnissa. Asia pitää ottaa esille jo ensimmäisessä tapaamisessa. Työnhakijoita voi kannustaa luomaan profiilin esimerkiksi niin, että se vastaa yhtä työnhakukertaa.

Kuten muistiossa hyvin todetaan, molemmat esitetyt vaihtoehdot ovat ongelmallisia eikä niitä pidä sellaisenaan edistää.

### **Yleinen palaute / Muut muistion kohdat**

SAK huomauttaa, että julkisten työvoimapalvelujen rahoitus ei missään nimessä saa vaarantua, jos yksityisten palvelujen tuottajien osallisuutta palveluissa tullaan lisäämään. Erityisen tärkeä on varmistaa KEHA-keskuksen resurssit, jotta voidaan turvata TE-uudistuksen toteutuminen.

Muistiossa ei ole otettu kantaa avoinna olevien työpaikkojen laatuun. Suuri osa avoinna olevista työpaikoista on kuitenkin lyhytkestoisia ja määräaikaista, provisiopalkkaukseen perustuvia, tai palkkaus ei ole kunnossa. SAK esittää, että työnantaja tulee velvoittaa julkaisemaan laadukkaampia työpaikkailmoituksia, joissa käy selvästi ilmi konkreettiset työtehtävät, palkkaus ja muut työsuhteen ehdot. Väärinkäytöksistä olisi syytä sanktioita, esimerkiksi virheellisiä tietoja sisältävien työpaikkailmoitusten julkaisemisesta.

Muistion perusteella vaikuttaa, että työvoimapalvelujen uudistamisesta on tulossa aiemmin arvioitua laajempi kokonaisuus. SAK pitää tärkeänä, että lainsäädännön muutokset valmistellaan tiiviissä yhteistyössä työelämäosapuolien kanssa ja että valmistelussa huomioidaan niin työmarkkinoiden kuin työnhakijoiden tarpeet.

Lopuksi SAK toteaa, että uudistuksen vaikutusarviointiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Jos uudistuksia tehdään kovin tiheästi ja ripeällä vauhdilla, on muutosten vaikutusarviointi vähintäänkin haastavaa.

Piiparinen Carita  
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry - Työ ja turva - osasto

